

Sahîhayn Bağlamında Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı*

The Prophet's Approach to Poetry in the Context of Sahihayn

Ramazan ÖZMEN

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı
Associate Professor, Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Theology, Department
of Hadith

Van/Türkiye

rozmen@yyu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8077-5783

Atf/Citation: Özmen, Ramazan. "Sahîhayn Bağlamında Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı".
Hakkari İlahiyat Dergisi 2 (Haziran 2023), 22-37.

Makale Bilgisi

Makale Türü | Article Types: Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received: 5 Nisan 2023
Kabul Tarihi | Accepted: 22 Mayıs 2023
Yayın Tarihi | Published: 30 Haziran 2023
Yayıncı | Published by: Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / Hakkari
University Faculty of Theology

İntihal | Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. / This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.

Telif Hakkı | Copyright

(CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. / Licensed under the (CC BY-NC 4.0) International License.

Değerlendirme | Peer-Review

İki Dış Hakem - Çift Taraflı Körleme
Double anonymized - Two External

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Ramazan Özmen).

Çıkar Çatışması | Conflicts of Interest

* Bu çalışma, 24-25 Şubat 2023 tarihinde İKSAD Enstitüsü ile Azerbaycan Mingçeçvir Devlet Üniversitesinin ortaklaşa düzenlediği Hoca Ahmet Yesevi 7. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde "Hadis ve Şiir" başlığı altında sözlü olarak sunduğumuz tebliğin genişletilmiş ve geliştirilmiş halinden ibaret olup, çalışmanın sadece özeti bildiri kitabında yayınlanmıştır.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/haid>

E-posta: ilahiyatdergi@hakkari.edu.tr

Sahîhayn Bağlamında Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı*

Özet

Bu çalışmada, Hz. Peygamber'in şiire yaklaşımı, Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'leri bağlamında ele alınmıştır. Çalışmada ilk önce kısaca rivayetler ışığında Hz. Peygamber'in şiir'e dair ilgi ve tutumu hakkında bilgi verilmiştir. Arkasından konu Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'leri ile sınırlı kalınarak işlenmiştir. Hadis âlimleri içerisinde eserinde "Kitâbu's-ş'ir" diye müstakil bir bölüm/kitap açan yegâne âlim, İmam Müslim (ö. 261/875) olmuştur. İmam Müslim *Sahîh*'inin ilgili bölümünde toplam on hadis zikretmiştir. Bu hadisler baktığımızda, bunlardan bazısının şiir lehinde, diğer bazılarının ise zâhiren şiir aleyhinde olduğunu tespit etmek mümkündür. Şiir aleyhinde gibi görünen rivâyeti, Müslim'in *Sahîh*'inin en önemli şârihlerinden biri olan en-Nevevî (ö. 676/1277), bu rivâyetin mutlak manada şiiri kötülemediği, şartlı anlaşılması gerektiği şeklinde yorumlamıştır. Yani şiirin kötü ve buna bağlı olarak yasak oluşunu, şiirin içeriğine bakarak belirlemek gerekir. İmam Buhârî (ö. 256/870) ise, *Sahîh*'inde şiirle ilgili müstakil bir bölüm/kitap açmamış, ancak "Kitâbu'l-edeb" bölümünün bir bâbında şiirle ilgili meselelere değinmiştir. İmam Buhârî de mutlak olarak şiirin yasak olmadığı, bunun şarta bağlı olduğu kanaatindedir. Ayrıca İmam Buhârî *Sahîh*'inin değişik yerlerinde bir hadis kitabı için azımsanamayacak miktarda şiir iktibaslarına yer vermiştir. Hülâsa olarak, Hz. Peygamber kategorik olarak şiire karşı olmadığı ve şiiri kötülemediği gibi, onun yolundan giden muhaddisler de aynı kanaatte olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hz. Peygamber, Şiir, Buhârî, Müslim.

The Prophet's Approach to Poetry in the Context of Sahihayn

Abstract

In this study, the approach of the Prophet to poetry is discussed in the context of the *Sahîhs* of Bukhârî and Muslim. In the study, firstly, in the light of the narrations, information about the Prophet's interest and attitude towards poetry is given. Afterwards, the subject was covered by being limited to the *Sahîhs* of Bukhari and Muslim. Among the hadith scholars, Imam Muslim (d. 261/875) was the only scholar who opened a separate chapter/book called "Kitâbu's-ş'ir" in his work. Imam Muslim has mentioned ten hadiths in the relevant part of his *Sahîh*. When we look at these hadiths, it is possible to determine that some of them are in favor of poetry, while others are outwardly against poetry. Al-Nawawi (d. 676/1277), one of the most important commentators of Muslim's *Sahîh*, interpreted the narration, which seems to be against poetry, as that this narration does not denigrate poetry in an absolute sense, and that it should be understood conditionally. In other words, it is necessary to determine whether the poem is bad and therefore forbidden, by looking at the content of the poem. Imam al-Bukhârî (d. 256/870), on the other hand, did not open a separate chapter/book about poetry in his *Sahîh*, but he mentioned the issues related to poetry in a chapter of the "Kitâbu'l-adab" section. Imam al-Bukhari is also of the opinion that poetry is not strictly forbidden, it is conditional. In addition, Imam al-Bukhârî included a considerable amount of poetry quotations for a hadith book in different parts of his *Sahîh*. In short, the Prophet was not categorically against poetry and did not disparage poetry, and the muhadithûn who followed his path were of the same opinion.

Keywords: Hadith, Prophet, Poetry, al-Bukhârî, al-Muslim.

* Bu çalışma, 24-25 Şubat 2023 tarihinde İKSAD Enstitüsü ile Azerbaycan Mingeçevir Devlet Üniversitesinin ortaklaşa düzenlediği Hoca Ahmet Yesevi 7. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde "Hadis ve Şiir" başlığı altında sözlü olarak sunduğumuz tebliğin genişletilmiş ve geliştirilmiş halinden ibaret olup, çalışmanın sadece özeti bildiri kitabında yayınlanmıştır.

Giriş

Bu çalışmada Hz. Peygamber'in şiir'e karşı yaklaşımı ve tutumu Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in (ö. 261/875) Sahîh'leri çerçevesinde incelenmeye çalışılacaktır. Buhârî ve Müslim ile sınırlandırmamızın sebebi ise, görebildiğimiz kadarıyla hadis eserleri içerisinde en fazla şiir bu iki eserde geçmektedir. Hatta Müslim kendi eserinde "Kitâbu's-Şîr" diye bir bölüme yer veren yegane muhaddistir. Buhârî ve Müslim'in eserlerinde geçen hadislerin diğer Kütüb-i Sitte kaynakları da verilmiştir. Ancak bir rivâyetin kaynağı olarak sadece Buhârî ve Müslim zikrediliyor, başka kaynak zikredilmiyorsa bu durum ilgili rivâyetin sadece Buhârî ve Müslim'de geçtiği, diğer Kütüb-i Sitte kaynaklarında geçmediği anlamına gelmektedir.

Edebî anlatım biçimleri içerisinde son derece ayrıcalıklı bir yere sahip olan şiir kavramının tarih boyunca binlerce ve belki de çok daha fazla sayıda tanımlanmış olduğunu öğrenmek şaşırtıcı olmamalıdır. Çoğu zaman duygulara seslenen ve belki de bu nedenle insanların ve toplumların sahip olduğu edebî zevke göre farklı yorumlara açık bir edebî biçim haline gelen şiirin, herkesin üzerinde ittifak edeceği kesin bir tanımının yapılabileceğini beklemek de doğru olmasa gerektir. Türk Dil Kurumu şiiri şu şekilde tanımlamayı tercih etmiştir: "Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk."² Bu tanımlamada geçen "sembol, ritim ve uyum" kelimeleri, şiirin ne olduğu ve genel karakteristikleri hakkında bize yeterli ve oldukça dikkat çekici bir perspektif sunmaktadır. Aslında bize göre bu tanımlamadan süzülerek elde edilecek nihâî hulâsâ; "şiir" in en genel anlamda "söz"ün birçok yönden farklı bir yapıya bürünmüş, insan üzerinde olumlu ya da olumsuz son derece güçlü bir etkiye sahip yeni bir formu olduğudur. Her şeyden önce şiir, çeşitli kişilere okunduğunda onların her birinde farklı duygular uyandırabilecek ve farklı yönlemlere sebep olabilecek bir edebî biçim olup çok anlamlılığa sahiptir. Ayrıca şiirde bir araya toplanan kelimeler, farklı çağrışımlar ve uyumlu yapılarıyla birlikte çok farklı bir bütünlük oluşturur. İşte bu nedenle de şiir, çok anlamlılığa sahip ve farklı yorumlara açık bir edebî biçimdir dememiz yerinde bir tanımlama olacaktır.

Şiirde bir araya gelen kelimeler, farklı çağrışımlar ve ahenkli yapılarıyla birlikte bambaşka bir bütünlük oluşturur. Bu bakımdan şiir, çok anlamlılığa ve farklı yorumlara açık bir edebî biçimdir. Türk ve dünya edebiyatında şiirin dinî törenlerde söylenen ahenkli sözlerle birlikte ortaya çıktığı ve edebî biçimlerin en eskisi olduğu bilinmektedir.³

Esas konuya geçmeden önce, konuyla ilgili daha önce yapılmış olan benzer çalışmaları tanıtır, bu çalışmalar ile bizim çalışmamız arasındaki farklılıklara işaret etmenin yararlı olacağını düşünüyoruz. Bizim konumuzla ilgili benzer bir çalışma Osman Nedim Yektar tarafından kaleme alınan "Hadis Rivâyetleri ve Hz. Peygamber'in Şiir'e

² Türk Dil Kurumu (TDK), "Sözlük" (Erişim 31 Ocak 2023).

³ Türk Dili ve Edebiyatı, "Şiir Sanatı İle İlgili Temel Kavramlar ve Bilgiler" (Erişim 31 Ocak 2023).

Bakışı”⁴ başlıklı makaledir. Çalışmada konu “Hz. Peygamber Döneminde Olumlu ve Olumsuz Yönleriyle Şiir” ana başlığı altında açılan alt başlıklarla incelenmiştir. Yazarın burada yer verdiği ilk alt başlık “Olumsuz Karşılıdığı Şiirler ve Özellikleri” şeklinde olup, burada sadece bir beyit zikredilmiştir. Yazar bu alt başlıkta daha çok Hz. Peygamber’den şiir aleyhine gibi görünen bir rivayet çerçevesinde âlimlerin şiire bakış açısını irdelemiştir. Yazar daha sonra “Olumlu Karşılıdığı Şiirler ve Özellikleri” alt başlığı altında konuyu “Mescid İnşâsı Hakkında Şiir İnşadı”, “Harp Konusunda Şiir İnşadı”, “Zafer Neticesinde Şiir İnşadı”, “Kâfirler Karşısında Şiir İnşadı” ve “Müminlerin Savunulması Konusunda Şiir İnşadı” gibi daha küçük alt başlıklar halinde konuyu işlemiş, çalışmasını sonuç ve kaynakça kısımları ile tamamlamıştır. Söz konusu bu çalışma ile bizim çalışmamız arasında bazı benzerlikler olduğu inkâr edilemez bir durum olsa da azımsanamayacak farklar da mevcuttur. Her şeyden önce her ne kadar her iki çalışma da zikredilen bazı beyitler aynı olsa da, konu zikredilen farklı beyitlerle işlenmiştir. İki çalışma arasındaki diğer bazı farklar ise şöyle zikredilebilir. Biz araştırmamızda Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerini temel aldık. Yer verilen beyitler Kütüb-i Sitte’nin diğer eserlerinde geçiyorsa kaynağını verdik. Ayrıca Buhârî’de şiir parçalarının kitaptaki sırası takip edilmiş ve hemen hemen Buhârî’deki tekrarlar hariç bütün şiir iktibasları zikredilmeye çalışılmıştır. Adı geçen değerli çalışma ile bizim bu çalışmamızın birinin diğerinden müstağnî kılmadığını ve birbirini tamamladığını düşünüyoruz.

Bizim çalışmamızla bazı yönlerden benzerlik arz eden diğer bir çalışma ise Tarraf ALNAHAR tarafından Arapça kaleme alınan “eş-Şi’ru fi’l-Hadîsin’n-Nebeviyyi’s-Şerif Sahîhu’l-Buhârî Enmûzecen”⁵ başlıklı makaledir. Bizim çalışmamız ile bu çalışma arasında da zikredilen beyitler açısından benzerlik olsa da bu çalışmanın sadece Buhârî ile sınırlandırılmış olması, bizim çalışmamızın ise Müslim’i de kapsamı açısından iki çalışma arasında fark vardır.

1. Rivayetler Işığında Hz. Peygamber’in Şiir’e Dair İlgi ve Tutumu

Şiire son derece önem veren Arap toplumu arasında yetişen Hz. Peygamber’in de şiire en azından dinleyici düzeyinde bile olsa ilgi duyması beklenen bir durumdur. Nitekim Hz. Peygamber’in, çocukluk döneminde sırf şiir dinlemek amacıyla annesiyle birlikte ‘Ukaz Panayırı’na gittiği ve orada Cahiliye Şâiri ‘Amr b. Kulsûm’u (öl. 40/584) meşhur *Mu’allaka*’sını okurken dinlediği bilgisi bazı kaynaklarda geçmektedir.⁶

Hız. Peygamber’in şiire olan ilgisi onun (s.a.v) peygamberliği döneminde de devam etmiştir.⁷ Hız. Peygamber’in şiire olan yakın ilgisini gösteren ilginç bir bilgiye İmam Müslim’in *Sahîh*’inde rastlamaktayız. Buradaki kayda göre, Amr b. eş-Şerîd babasının

⁴ Osman Nedim Yektar, “Hadis Rivâyetleri ve Hız. Peygamber’in Şiir’e Bakışı”, *Ekev Akademi Dergisi* 20/65 (Kış 2016), 405-432.

⁵ Tarraf Alnahar, “eş-Şi’ru fi’l-Hadîsin’n-Nebeviyyi’s-Şerif Sahîhu’l-Buhârî Enmûzecen”, *GİBTU İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi SIRAT* 3/2 (Kasım, 2022), 74-99.

⁶ el-İsfahânî, Ebu’l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed, *Kitâbu’l-Eğânî*, (Lübnan: Dâru Sâdır, 2008), 11/54; Corci Zeydân, *Târîhu âdâbi’l-luğati’l-arabiye*, (Kâhire: Müessesetu Hindâvî li’t-Ta’lîm ve’s-Sekâfe, 2013), 1/122; Cevâd Ali, *el-Mufassal fi târihi’l-‘arabi kable’l-İslâm*, (Bağdat: Câmî’atu Bağdâd, 1993), 9/89.

⁷ el-İsfahânî, *el-Eğânî*, 17/41, 42; et-Tebrîzî, Ebû Zekerîyya Yahya b. Ali el-Hatîb, *Şerhu’t-Tebrîzî alâ Bânet Suâdu li Ka’b. Züheyr*, (Kâhire: Mektebetu’l-Âdâb, 2003), 24-25.

şöyle dediğini nakletmektedir: “Bir gün Hz. Peygamber’in terkinde yolculuk yapıyordum. Hz. Peygamber bana “Ümeyye b. Ebi’s-Salt’ın⁸ şiirlerinden ezberinde bir şeyler var mı?” diye sordu. Ben de “evet, var” dedim. Bana “oku” dedi. Ben bir beyit okudum. Sonra “devam et, oku” dedi. Sonra bir beyit daha okudum. Sonra Hz. Peygamber “devam et, oku” dedi. Ben de (Ümeyye b. Ebi’s-Salt’ın şiirlerinden) yüz beyit okudum.”⁹ Hadisin farklı varyantlarında Hz. Peygamber’in Ümeyye b. Ebi’s-Salt için “Ümeyye Müslüman olmaya muhakkak yaklaşmıştı” veya “andolsun ki Ümeyye kendi şiirinde Müslüman olmağa yaklaşmıştı” dediği nakledilmektedir.¹⁰ en-Nevevî (ö. 676/1277) bu rivayeti yorumlarken şu görüşlere yer vermiştir: Hz. Peygamber, Ümeyye b. Ebi’s-Salt’ın şiirlerinde Allah’ın birliğine vurgu yapan ifadeler olduğu için onun şiirini beğenmiş ve onun şiirinden kendisine okunmasını ve hatta fazlaca okunmasını istemiştir. Hz. Peygamber’in bu tutumu, çirkin sözler içermediği sürece câhiliye dönemi şiiri de olsa şiir söylemenin ve dinlemenin câiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca en-Nevevî çirkin sözler içermese dahi insanın şiirle aşırı derece meşgul olmasının uygun olmayacağı fikrini de beyan etmektedir. Ancak insanın bütün gününü meşgul edecek şekilde olmaz ise, kötü sözler içermeyen şiirleri ezberlemenin veya böyle şiir söylemenin câiz olduğunu sözlerine eklemektedir.¹¹ Kâmil Miras da “Rasûl-i Ekrem kendileri de şiir kastiyle değil, rastgele şiir söylemişlerdir.”¹² diyerek konuya açıklık getirmiştir.

Biz çalışmanın bu aşamasında İmam Müslim’in *Sahîh*’indeki “Kitâbu’ş-Şi’r” bölümünü inceleyerek konuyu daha yakından ve örneklem üzerinden irdelemeye çalışacağız.

2. Müslim’in *Sahîh*’inde Şiir

İmam Müslim’in *Sahîh*’in 41. kitabı, “Kitâbu’ş-Şi’r” başlığını taşımaktadır.¹³ Eğer bu başlık bizzat imam Müslim’in kendisi tarafından konulmuş ise mesele çok daha dikkat çekici hale gelmektedir. Zira bilebildiğimiz kadarıyla İmam Müslim’in *Sahîh*’i hariç, bugün elimizde mevcut olan hiçbir hadis koleksiyonunda “Kitâbu’ş-Şi’r” diye bir bölüme yer verilmemektedir. Her ne kadar İmam Müslim’in eserinin bab başlıklarının kendisi tarafından konulmadığını savunan âlimler daha fazla ise de kitab/bölüm başlıklarının bizzat kendisi tarafından konulduğu, bu konuda akademik araştırmalar yapan modern

⁸ Ümeyye b. Ebi’s-Salt (öl. 8/630): Hem Câhiliye dönemine hem de İslâmî döneme tanıklık etmiş hikmetli sözleriyle tanınan meşhur Arap şairi. Ayrıntılı bilgi için bkz.; Mücahit Yüksel, “Ümeyye b. Ebü’s-Salt’ın Hayatı ve Tarih Konulu Bazı Şiirleri Üzerine Bir İnceleme”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 26/2 (Aralık 2022), 539-558; Yakup Göçmen, “Hanîf Şair Ümeyye b. Ebi’s-Salt’ın Şiirlerinde Başlıca Dinî Anlamlar”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies* 8/1, (Ocak/January 2022), 297-324.

⁹ Müslim, Ebu’l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Muslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992), “Kitâbu’ş-Şi’r”, 1.

¹⁰ Müslim, “Kitâbu’ş-Şi’r”, 1.

¹¹ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *el-Minhâc fî Şerhi Şahîhi Müslim b. el-Haccâc* (Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-Arabî, 1987), 15/12.

¹² Kâmil Miras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi* (Ankara: DİB Yayınları, 1984), 12/155.

¹³ Müslim, “Kitâbu’ş-Şi’r”, (No. 2255).

dönem ilim adamlarınca savunulmaktadır.¹⁴ Biz de bu ilmî araştırmalara istinâd ederek bu bölüm başlığının bizzat Müslim'in kendisi tarafından konulduğunu kabul etmiş bulunuyoruz.

İmam Müslim eserinin bu bölümünde toplam on rivâyet zikretmektedir. Bu bölümde bab açılmamış, dokuz hadis arka arkaya zikredilmiştir. Daha sonra sadece bir bab açılmıştır ve babın altında da sadece bir hadis vardır. Bu bab "Bâbu tahrîmi'l-lu'bbi'n-nerdeşîr"/tavla oynamanın haram olması babı" adını taşımaktadır. Müslim, burada Züheyr b. Harb'dan rivayet ettiği "*Kim tavla oynarsa sanki o domuz eti ve kaniyla elini boyamış gibidir*"¹⁵ anlamındaki hadise yer vermiştir. Hadis'in kitâbu's-şî'r ile bağlantısını kurmak mümkün olmamıştır. Şârih en-Nevevî de bu hadisin neden burada yer aldığı ile ilgili bir açıklama yapmamakta, tavla oynamanın hükmüne dair mezheb imamlarının görüşlerine yer vermektedir.¹⁶

İmam Müslim'in "Kitâbu's-şî'r"de zikrettiği ilk hadisi, Amr b. en-Nâkıd ve İbn Ebî Ömer kanalıyla Sufyân b. Uyeyne'den rivayet etmektedir. Süfyân, İbrahim b. Meysere'den, İbrahim ise Amr b. eş-Şerîd'den, o da babasından¹⁷ rivayet etmektedir. Oğlu Amr'ın naklettiğine göre eş-Şerîd b. Süveyd es-Sekafi¹⁸ (ö. 60-64/680-683) şöyle demektedir: "*Bir gün Hz. Peygamber'in terkisinde yolculuk yapıyordum. Hz. Peygamber bana "Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın şiiirlerinden ezberinde bir şeyler var mı?" diye sordu. Ben de "evet, var" dedim. Bana "oku" dedi. Ben bir beyit okudum. Sonra "devam et, oku" dedi. Sonra bir beyit daha okudum. Sonra Hz. Peygamber "devam et, oku" dedi. Ben de (Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın şiiirlerinden) yüz beyit okudum.*"¹⁹ Bu birinci rivayetle ilgili yukarda biraz daha ayrıntılı açıklamalara yer verdiğimiz için burada onları tekrara lüzum hissetmiyoruz.

İmam Müslim'in "Kitâbu's-şî'r"de zikrettiği 2, 3, 4, 5 ve 6 numaralı rivayetler bazı lafız farklılıkları ile farklı râvîlerden gelse de içerik aynıdır. Sahabî râvîsi Ebû Hureyre olan varyantların ilkinde Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle dediğini nakletmektedir:

عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم: "أشعر كلمة تكلمت بها العرب كلمة ليبيد: ألا كل شيء ما خلا الله باطل."

Ebû Hureyre'dan (r.a.) nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle demiştir: "*Arab'ın söylediği en güçlü şiiir Lebîd'in²⁰ şu sözüdür: İyi biliniz ki Allah'tan başka her şey bâtıldır.*"²¹

Hadis'in yine Ebû Hureyre'dan rivâyet edilen diğer bir varyantı ise şu şekildedir: "*Şâir (sınıfının) söylediği en doğru söz, Lebîd'in 'Haberiniz olsun ki, Allah'tan başka her şey bâtıldır' sözüdür. Ümeyye b. Ebi's-Salt neredeyse Müslüman olayazmış.*"

¹⁴ Murat Mirzaoğlu, *Sahîh-i Müslim'de Tebvîb* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 185.

¹⁵ Müslim, "Kitâbu's-Şî'r", 1, (No. 2260)

¹⁶ Nevevî, *el-Minhâc*, 15/15-16.

¹⁷ Amr b. eş-Şerîd'in babasının adını en-Nevevî, eş-Şerîd b. Süveyd es-Sekafi olarak tespit etmektedir. Nevevî, *el-Minhâc*, 15/11.

¹⁸ Bu sahabî hakkında bkz. Erdinç Ahatlı, "Şerîd b. Süveyd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 9 Mart 2023).

¹⁹ Müslim, "Kitâbu's-Şî'r", 1.

²⁰ Lebîb b. Rabîa: Câhiliye devrinin en büyük şâirlerinden ve *Muallaka* sahiplerinden birisidir. Bkz. Mehmed Sofuoğlu, *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi* (İstanbul: İrfan Yayınları, 1970), 7/123, 3. dipnot.

²¹ Müslim, "Kitâbu's-Şî'r", 3.

Buradaki 2, 3, 4, 5, ve 6 nolu hadislerin ortak muhtevası, Hz. Peygamber'in Lebîd'in tevhid içerikli bir beytini övmesi ve Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın Müslüman olmağa yaklaştığını vurgulamış olmasıdır.

"Kitâbu's-Şi'r" in buraya kadar olan rivayetlerinden Hz. Peygamber'in içeriği İslâmî öğretilere ters düşmeyen şiire karşı herhangi olumsuz bir duruşunun olmadığı rahatlıkla anlaşılmaktadır. Ancak aşağıdaki 7, 8 ve 9 nolu rivayetlerde ise Hz. Peygamber'in şiire karşı olumsuz bir tavrının olduğunu görmek mümkündür. Biz bu olumsuz tavrın mutlak mı yoksa şiirin içeriği ile mi ilgili olduğunu ilerleyen satırlarda tartışmaya çalışacağız. İmam Müslim'in meşhur muhaddis Ebû Bekr b. Ebî Şeybe'den rivayet ettiği hadis, şu şekildedir:

عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "لأن يمتلى جوف الرجل قيحاً يريه، خير من أن يمتلى شعراً."

Ebû Hureyre'dan nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle demiştir: *"Muhakkak ki bir kimsenin karnının içi, onu bozacak bir irinle dolması şiir dolmasından daha hayırlıdır."*²²

Buradaki şiire karşı olumsuz gibi duran diğer rivayet de yaklaşık aynı lafızlarla rivayet edildiği için onu burada zikretmenin gerekli olmadığını düşünüyoruz. Ancak yukardaki rivayetin biraz daha ayrıntılı anlatımı olan şu tariki zikretmenin güzel olacağını düşünüyoruz.

İmam Müslim'in Kuteybe b. Said'den (öl. 240/855) rivayet ettiği bu tarikin sahabî râvîsi Ebû Saîd el-Hudrî'dir:

عن أبي سعيد الخدري قال: بينا نحن نسير مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بالعرج، إذ عرض شاعر ينشد. فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "خذوا الشيطان، أو أمسكوا الشيطان، لأن يمتلى جوف رجل قيحاً، خير له من أن يمتلى شعراً."

Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle dediği nakledilmektedir: *"Biz Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber Arc köyünde yürüdüğümüz bir sırada, birden bire şiir söylemekte olan bir şâir ile karşılaştık. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) 'Şeytan'ı yakalayın, yahut Şeytan'ı tutun. Bir kimsenin iç boşluğunun irin dolması, kendisi hakkında şiir dolmasından daha hayırlıdır.' buyurdu."*²³

Şârih en-Nevevî bu hadis hakkında özet olarak şu yoruma yer verir: Ebû Ubeyd'den nakledildiğine göre, bazı âlimler burada kötülenen şiirin Hz. Peygamber'i hicveden şiirler olduğunu söylemişlerdir. Ancak ulemânın büyük çoğunluğu bu görüşü kabul etmemişlerdir. Çünkü Müslümanlar Hz. Peygamber'i hicveden tek bir kelimenin söylenmesinin bile küfrü mücib olduğu konusunda icmâ etmişlerdir. Bu âlimler burada kasdolunanın, bir kimsenin dâima şiir ile meşgul olması, hatta öyle ki bu nedenle Kur'an ve hadisle uğraşmaya fırsat bulamaması olduğunu söylemişlerdir. Ancak kişinin Kur'an ve diğer şer'î ilimlerle meşguliyeti ön planda ise bu kişinin bir miktar şiirle meşgul olmasında ve hatta şiir ezberlemesinde sakınca olmadığını söylemişlerdir. en-Nevevî, bazı

²² Müslim, "Kitâbu's-Şi'r", 7.

²³ Müslim, "Kitâbu's-Şi'r", 9; Buhârî, "Edeb", 92; Ebû Dâvud Süleyman b. Eş'as, *Sünenü Ebî Dâvud* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992), "Edeb", 87; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992), "Edeb", 71; Ebû Abdurrahman Muhammed b. Yezîd İbn Mace, *Sünenü İbn Mâce*, nşr. Muhammed Fuad Abdülbâkâki (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992), "Edeb", 42; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992), "İsti'zân", 69; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992), 1/175, 177, 181, 2/39, 96, 288, 3/8, 41.

âlimlerin bu hadise istinad ederek mutlak manada şiirin azının da çoğunun da mekruh olduğu, hatta içinde çirkin sözler olmasa bile durumun böyle olduğu kanaatine vardıklarını sözlerine eklemektedir. Ancak şârih, âlimlerin büyük çoğunluğunun çirkin söz içermeyen şiirin mübah olduğu görüşünde olduklarını söyler. Onlara göre şiirin güzeli güzel, çirkinini çirkindir. İmam en-Nevevî'nin kendisi de “doğru olan bu görüştür” diyerek kendi kanaatinin âlimlerin büyük çoğunluğu ile aynı olduğunu belirtir. O; bu görüşün delilleri kabilinden olmak üzere Hz. Peygamber'in şiir dinlediğini, onun kendisine şiir okunmasını istediğini, Hassân b. Sâbit'e müşrikleri hicvetmesini söylediğini, ashâbının onun huzurunda şiir söylediğini ifade ederek seleften hiç kimsenin şiiri mutlak manada kötü görmediğini sözlerine ekler. Söz konusu rivâyette şiir söyleyen kişinin “şeytan” olarak tavsif edilmesi ile ilgili olarak da belki bu kişinin henüz iman etmemiş biri olabileceği veya şiirle aşırı meşgul olan birisi olabileceği ya da şiirinin içeriğinin çirkin sözlerle dolu olabileceği ihtimalleri üzerinde durur. İmam en-Nevevî'ye göre, hangi ihtimal doğru olursa olsun bu hadis şiirin umumu üzere anlaşılmalıdır ve bununla şiirin mutlak manada yasak olduğu gibi bir hüküm istinbatına gidilemez. Hadis kendi içinde özel bir duruma işaret etmektedir.²⁴ Bu hususta mütercim Sofuoğlu da Nevevî ile aynı kanaattedir.²⁵

Söz konusu şiir karşıtı gibi görünen bu hadisi Buhârî de eserinin Kitâbu'l-edeb bölümünde, “Kur'ân-ı Kerim'den ve Allah'ı Zikretmekten Alıkoyacak Derecede Kişiye Şiirin Baskın Gelmesinin Keraheti Bâbı” başlıklı bir bab açmış ve bu babın altında zikretmiştir.²⁶ Buhârî'nin şârihlerinden el-'Aynî (ö. 855/1451) bu hadis ile ilgili şu yoruma yer vermektedir: Kişinin içinin şiirle dolması ifadesi; Allah'ı zikretmekten, Kur'ân okumaktan ve ilim tahsil etmekten tamamen sarfı nazar edecek biçimde şiirle meşgul olmak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla burada kinaye yoluyla bu türden eylem zemmedilmiştir. Yüce Allah'ı zikretmek, Kur'ân okumak ve ilimle meşgul olmak kişiye baskın gelmiyorsa şiirin zemmi söz konusu değildir.²⁷

3. Buhârî'nin *Sahîh*'inde Şiir

Her ne kadar İmam Müslim gibi *Sahîh*'inde şiirle ilgili bir bölüm açmasa da İmam Buhârî de eserinde şiir iktibaslarına yer vermiştir. Bu iktibaslardan birine *Sahîh*'in elli altıncı babı olan “Kitâbu'l-cihâd ve's-siyer” bölümünde rastlamaktayız. Kitâbu'l-cihâd'ın otuz üçüncü babı olan “Kâfirlerle muharebeye teşvik ve Yüce Allah'ın 'Ey Peygamber! Mü'minleri harbe teşvik et' (Enfal: 65)” babında Hendek savaşı öncesi Müslümanların sıkıntılı hendek kazma sahnelerinden biri anlatılmaktadır. Buhârî, kendine kadar gelen isnadı zikrettikten sonra Enes'in şöyle dediğini nakletmektedir: “*Hz. Peygamber Hendek harbi öncesi soğuk bir günde sabah hendek kazmakta olan Ensar ve Muhâcirlerin yanına*

²⁴ Nevevî, *el-Minhâc*, 15/14-15.

²⁵ Sofuoğlu, Mehmed. *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987), 13/6118, 186. dipnot.

²⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992), “Edeb”, 92.

²⁷ el-'Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed. *Umdetu'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. nşr. Abdullah Mahmûd Muhammed 'Umar (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), 22/293.

geldi. Onların köleleri olmadığı için hendeği kendileri kazıyordu. Hz. Peygamber onların çektiği açlığı ve yorgunluğu görünce şu beyitleri okudu:

اللهم ان العيش عيش الآخرة فاغفر للانصار والمهاجرة

Ey Allahım! Gerçek yaşam, âhiret yaşamıdır.

Ensâr'ı ve muhacirleri mağfiret eyle Allahım!

Hz. Peygamber'in okuduğu bu beyitler üzerine orada hendek kazan Ensar ve muhacirler şöyle karşılık verdiler:

نحن الذين بايعوا محمدا على الجهاد ما بقينا ابدا

Bizler yaşadıkça dâima cihad etmek üzere

Muhammed'e söz vermiş kimseleriz.²⁸

es-Sahîh'in şârihlerinden İbn Battâl söz konusu bu beyitlerin Abdullah b. Revâha'ya ait olduğunu söylemiştir.²⁹

Bu hendek kazma işinin bu esnasında Hz. Peygamber ile sahâbenin karşılıklı beyitler okuyarak motivasyonlarını artırdıkları anlaşılmalıdır. "Kitâbu'l-cihâd"ın otuz dört numaralı "hendek kazmak" başlıklı babının altında, Buhârî'nin nakline göre yine Enes şöyle anlatmaktadır: "*Muhâcirler ve Ensâr Medîne'nin etrafında hendek kazıyorlar ve çıkan toprağı sırtlarında taşıırken şöyle şiir söylüyorlardı:*

نحن الذين بايعوا محمدا على الاسلام ما بقينا ابدا

Bizler hayatta kaldıkça dâima İslâm üzere sebat etmeye

Muhammed'e söz ve ahid vermiş kimseleriz.

Bu esnada Hz. Peygamber ise onlara karşılık vererek şöyle diyordu:

اللهم انه لا خير الا خير الآخرة فبارك في الانصار والمهاجرة

Ey Allahım! Âhiret hayrından başka (devamlı) hayır olmadığı muhakkak.

Onun için sen Ensar ve Muhacirler hakkında hayır-bereket ihsan et!³⁰

Yine aynı bölümün bu otuz dördüncü "hendek kazmak" babının altında Buhârî, el-Berâ b. Âzib'in şöyle dediğini nakletmektedir: "*Ahzab (hendek) günü, Hz. Peygamber'i gördüm. Toprak karnının beyazlığını örtmüş olduğu halde toprak taşıyor ve şu sözleri söylüyordu:*

لو لا انت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا
فانزل السكينة علينا وثبت الاقدام ان لاقينا
ان الالى قد بغوا علينا اذا ارادوا فتنه ابينا

Sen olmasaydın biz doğru yolu bulamaz,

Sadaka veremez, namaz kılamazdık.

Onlarla yüz yüze geldiğimizde,

Gönlümüze bir sekînet indir ve ayaklarımızı sabit tut.

Şübhesiz bu kafirler bizim çekindiğimiz fitneyi

Bize vaki' kılmak istedikleri zaman bizim üzerimize saldırmışlardır.³¹

²⁸ Buhârî, "Cihâd ve's-Siyer", 33; Müslim, "Cihâd ve's-Siyer", 126, 129; Tirmizî, "Menâkıb", 55; Ahmed b. Hanbel, 2/381, 3/172.

²⁹ Sofuoğlu, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, 7/2676, 81. dipnot.

³⁰ Buhârî, "Cihâd ve's-Siyer", 34; Müslim, "Cihâd ve's-Siyer", 129; Ahmed b. Hanbel, 5/3.

³¹ Buhârî, "Cihâd ve's-Siyer", 34; Müslim, "Cihâd ve's-Siyer", 123, 124, 125, 132; Dârimî, "Siyer", 18; Ahmed b. Hanbel, 3/431, 4/47, 48.

Buhârî, *Sahîh*'inin altmış üçüncü kitabı olan “Kitâbu menâkıbu'l-ensâr”ın kırk beşinci babını “Hz. Peygamber ve ashâbının Medîne'ye hicreti babı” olarak belirlemiş ve burada Hz. Peygamber'in hicretini yaklaşık beş sayfa olarak anlatmıştır.³² Bu anlatının sonunda Mescid-i Nebî'nin arsasının iki yetim çocuktan alınması kıssası anlatılır. Çocuklar arsayı Hz. Peygamber'e hibe etmek isterler ancak Hz. Peygamber bunu kabul etmez ve bedeli çocuklara ödenir. Mescidin yeri alındıktan sonra mescid inşası başlar ve Hz. Peygamber mescid inşasında omuzlarında tuğla taşırken şu beyitleri okur:

هذا الحمال لا حمال خبير هذا ابن ربنا واطهر
اللهم ان الاجر اجر الآخرة فارحم الانصار والمهاجرة

Ey Rabbimiz! Şu taşıdığımız kerpiçler Hayber'in hurma yükü değildir,

Bu ondan daha hayırlı ve daha temizdir.

Şübhesiz ki hayırlı ücret, âhiret ücretidir,

Ya Rabbi! Sen Ensâr'a ve Muhâcirilere merhamet eyle.³³

Bu şiirin Müslümanlardan birine ait olduğu, ancak isminin söylenmediğini Buhârî nakletmektedir. Ayrıca Buhârî, İbn Şihâb ez-Zührî'nin, “Hz. Peygamber'in bu beyitten başka tam bir şiirin bir beytini söylediği hadislerde bize ulaşmadı” dediğini de nakletmektedir.

Buhârî, yine bu “Menâkıbu'l-ensâr” bölümünün kırk beşinci babının sonunda Hz. Âişe'den aktardığı şu nakle yer verir: Bu nakle göre Hz. Âişe şöyle demiştir: “*Ebû Bekr, Kelboğulları kabilesinden bir kadınla evlendi ki o kadına Ümmü Bekr denirdi. Ebû Bekr, Medîne'ye hicret edeceği vakit bu kadını boşadı, sonra o kadın amcaoğlu ile evlendi ki bu adam, Bedir'de öldürülen Kureyşlilere şu aşağıdaki mersiyeyi söyleyen şâir idi:*

وماذا بالقلب قلب بدر من الشيزى تزين بالسنام
وماذا بالقلب قلب بدر من القينات والشرب الكرام
تُحَيِّي بالسَّلَامَةِ أُمَّ بَكْرٍ وَهَلْ لِي بَعْدَ قَوْمِي مِنْ سَلَامٍ
يُحَدِّثُنَا الرَّسُولُ بَأَنَّ سَنَحِيَا وَكَيْفَ حَيَاةُ أَصْدَاءِ وَهَامٍ

Şizâ ağacından yapılan yemek kaplarında,

Deve hörgüçü ile süslenen yemekleri ikram eden Bedir kuyusuna atılanlara ne oldu?

Şarkı söyleyen bayanlar ve içki içmek için bir araya gelenler

Bedir kuyusuna atılanlara ne oldu?

Ümmü Bekr bize esenlik diler,

Bedir kuyusuna atılan akrabalarımın sonra, bana esenlik olacak mı?

Resûl, ölümden sonra dirileceğimizi söylüyor,

Peki Baykuş ve Ham kuşları nasıl tekrar dirilecek?³⁴

Buhârî yine eserinin aynı bölümünün kırk altıncı babı olan “Hz. Peygamber ve ashâbının Medîne'ye gelişi” başlıklı babı altında Hz. Âişe'den aktardığı şu anekdota yer verir: Âişe validemizin anlattığına göre, Hz. Peygamber Medîne'ye gelince (muhtemelen hava değişiminden) Hz. Ebû Bekr ve Hz. Bilal hasta olurlar. Hz. Âişe hem babasını hem de

³² Buhârî, “Menâkıbu'l-Ensâr”, 45.

³³ Buhârî, “Menâkıbu'l-Ensâr”, 45.

³⁴ Buhârî, “Menâkıbu'l-Ensâr”, 45.

Bilal'i ziyaret ederek nasıl olduklarını sorar. Hallerini sorunca Hz. Ebû Bekr şu şiiri okuyarak cevap verir:

والموتُ أَدْنَىٰ مِن شِرَاكِ نَعْلِهِ كُلُّ أَمْرٍ مُّصَبَّحٌ فِي أَهْلِهِ

Herkes kendi âilesi içinde sabahlamaktadır,

Ölüm ise o kişiye ayakkabılarının bağcıklarından daha yakındır.

Hz. Bilâl ise, Mekke'ye özlem duyduğu şu dizelerle karşılık verir:

بواد وحولي اذخر وجليل الا لبيت شعري هل ابين ليلة
وهل اردن يوما مياه مجنة وهل يبدون لي شامة وطفيل

Mekke vâdisinde etrafımı ızdır celil otları sararak,

Bir gece olsun geceler miyim?

Bir gün gelip de Ukâz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım?

Mekke'nin Şâme Tufeyl dağları bir kere daha bana görünürler mi?³⁵

Buhârî, "Kitâbu'l-meğâzî"de müşrikler tarafından şehid edilen Hubeyb'in şu mısralarına da yer vermektedir:

عَلَىٰ أَيِّ شَيْءٍ كَانَ لِلَّهِ مَصْرَعِي وَأَلَسْتُ أَبَالِي جِئِنَ أُقْتَلُ مُسْلِمًا
يُبَارِكُ عَلَىٰ أَوْصَالِ شَيْلُو مُمْرَع وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَأُ

Ben Müslüman olarak öldürülürken buna aldırmam,

Çünkü ölümüm hangi yerde olursa olsun Allah içindir.

Bu ölüm Allah rızasını elde etmek içindir,

Eğer o isterse parça parça edilmiş cesedin eklemleri üzerine bereketler ihsan eder.³⁶

Buhârî yine "Kitâbu'l-meğâzî"de on dördüncü Nadîroğulları hadisesi babında şiir iktibaslarına yer vermektedir:

Hassân b. Sâbit, yakılan Nadîroğulları hurmalığı hakkında şu beyti okudu:

وهان على سراة بني لوى حريق بالبويرة مستطير

Buveyre hurmalığında yayılan yangın

Luey oğullarının efendileri aleyhine kolay oldu.³⁷

Bunun üzerine Ebû Sufyân, Hassân'a şöyle cevap verir:

أَدَامَ اللَّهُ ذَلِكَ مِنْ صَنِيعٍ وَحَرَقَ فِي نَوَاجِيهَا السَّعِيرُ
وَتَعْلَمُ أَيُّ أَرْضَيْنَا تَصِيرُ سَتَعْلَمُ أَيُّنَا مِنْهَا بُنْزَرُهُ

Yakılan Buveyre yangını Allah devam ettirsin,

Hangimizin kötülüğünün daha derin olacağını,

Hangi beldenin daha çok zarara uğrayacağını da bileceksin!³⁸

Buhârî, "Kitâbu'l-meğâzî"nin "Hayber gazvesi" babında şu iktibasa yer vermiştir: Seleme b. el-Ekva' şöyle anlatmaktadır: "Hz. Peygamber ile birlikte Hayber gazvesine çıktık. Bir gece giderken kâfileden bir kişi Âmir ibnu'l-Ekva'a 'kısa vezinli şiirlerinden bize birkaç parça dinletmez misin' dedi. Âmir şâir bir kişi idi, bunun üzerine Âmir hayvanından aşağıya indi ve şu şiirini okuyarak kâfile develerini yollandırdı:

واللهم لولا أنت ما اهتدينا ولا تصدقنا ولا صلينا

³⁵ Buhârî, "Menâkıbu'l-Ensâr", 46; Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, nşr. Muhammed Fuad Abdulbâkâki (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992, "Medîne", 14; Ahmed b. Hanbel, 6/65, 83, 333, 340, 360.

³⁶ Buhârî, "Meğâzî", 10; Ahmed b. Hanbel, 2/294, 311.

³⁷ Şiirin bu kısmı İbn Mace'de de rivayet edilmektedir. Bkz. İbn Mace, "Cihâd", 31.

³⁸ Buhârî, "Meğâzî", 14.

فاغفرْ فِدَاءَ لَكَ مَا ابْقَيْنَا وَالْقَيْنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا
وَتَثَبْتَ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا إِنَّا إِذَا صِيحَّ بِنَا أَبِينَا
وبالصِّيَاحِ عَوَّلُوا عَلَيْنَا

Ey Allahım! Eğer sen hidâyet etmemiş olsaydın
Biz doğru yolu bulamaz, sadaka veremez ve namaz da kılamazdık.
Canlarımız sana feda olsun,
Bizleri hayatta bıraktığın müddetçe mağfiret eyle.
Düşmanla kavuştuğumuzda ayaklarımızı sabit tut,
Ve üzerimize sekînet indir.
Şübhesiz biz haksızlığa çağrıldığımızda yüz çeviririz,
Düşmanlar ise müşrikleri haykırarak üzerimize davet etmişlerdir.

Hz. Peygamber “bu şiir okuyup develeri yollandıran kimdir?” diye sordu. Sahabîler “Âmir ibnu'l-Ekva'dır” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Allah Âmir'e rahmet etsin” diye duâ etti.³⁹

Buhârî, “Kitâbu'l-meğâzî” de yetmiş beşinci babta meşhur sahabî Ebû Hureyre'nin de bir beytini iktibas eder: Ebû Hureyre, ilk defa Yemen'den Hz. Peygamber'in yanına, yani Medîne'ye gelirken yolda şu beyitleri okuduğunu söylemiştir:

يا ليلية من طولها وعنائها على انها من دارة الكفر نجبت

Ey sefer gecesi! Uzunluğundan, yorgunluk ve meşakkatinden Allah'a sığınırım.
Bununla birlikte bu meşakkatli uzun gecedir ki küfür yurdundan beni kurtarmıştır.⁴⁰
Buhârî, yine “Kitâbu'l-meğâzî” de Hassân b. Sâbit'in bazı beyitlerine yer vermektedir ki birisi şöyledir:

فان أبي ووالده وعرضي لعرض محمد منكم وقاء

Benim babam, onun babası ve benim ırzım
Muhammed'in ırzı için sizin önünüzde bir koruyucudur.⁴¹
Buhârî'nin zikrettiği Hassân b. Sâbit'in diğer bir beyti ise şöyledir:

حصان رزان ما تزن بريية وتصيح غرثي من لحوم الغوافل

O (Âişe) iffetli ve kâmil akıl sahibidir,
O bir şüphe ile itham edilemez,
Gıybet yaparak günahattan habersiz insanların etini yemez o.⁴²

Buhârî şiire olan yaklaşımını *Sahîh*'inin “Kitâbu'l-edeb” bölümünün doksanınıcı babında daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. İmam Buhârî, “Şiirden, recezden ve tegannîden câiz olacak nevilerle bunlardan mekruh kılınan neviler babı” başlıklı bir bab açmış⁴³ ve burada Şuarâ sûresi 224-227. âyetlerini bab başlığında zikretmiştir. Buhârî bu bab altında ilk olarak Übey b. Ka'b'ın Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadise yer verir: “قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ان من الشعر حكمة” Rasûlullah (s.a.v.) ‘Şiirden bir kısmı, şübhesiz

³⁹ Buhârî, “Meğâzî”, 35; Müslim, “Cihâd ve's-Siyer”, 133; Ahmed b. Hanbel, 4/48.

⁴⁰ Buhârî, “Meğâzî”, 75.

⁴¹ Buhârî, “Meğâzî”, 33.

⁴² Buhârî, “Meğâzî”, 34; Müslim, “Fedâilü's-Sahâbe”, 155.

⁴³ Buhârî, “Edeb”, 90.

hikmettir' buyurdu."⁴⁴ Yine Buhârî'nin burada naklettiğine göre, Hz. Peygamber bir gazvede yürürken parmağına taş isabet etmiş, kanamıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber şu beyitleri söyler:

هل انت الا اصبع دميت وقي سبيل الله ما لقيت

Sen ancak bir parmaksın ki kanadın,
Karşılaştığın her şey Allah yolundadır.⁴⁵

Buhârî burada, yukarılarda zikretmiş olduğumuz ve İmam Müslim'in "Kitâbu's-şi'r"de birkaç varyantını bir arada verdiği Hz. Peygamber'in Lebîd ile ilgili sözüne de yer vermektedir. Ebû Hureyre'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "*Şâirin söylediği en doğru söz Lebîd'e âid olan 'Dikkat edin, Allah'tan başka her şey bâttır' sözüdür.*"⁴⁶ Ayrıca Buhârî yine bu bab altında daha önce yukarıda zikrettiğimiz Âmir b. el-Ekva'nın dizelerine ve Hz. Peygamber'in onun hakkındaki duasına yer verir.⁴⁷

Öyle anlaşılıyor ki, her ne kadar İmam Buhârî, İmam Müslim gibi *Sahîh*'inde "Kitâbu's-şi'r" diye müstakil bir kitab/bölüm açmasa da şiirle ilgili kanaatlerine "Kitâbu'l-edeb" bölümü içerisinde açtığı bablarda yer vermektedir.

Buhârî, "Kitabu'l-edeb"nin doksan birinci babına "Müşrikleri şiirle hicvedip kötölemek babı" adını vermiştir. Müellifin burada Hz. Âişe validemizden naklettiğine göre, Hassân b. Sâbit şiirleri ile müşrikleri hicvetmek hususunda Hz. Peygamber'den izin ister. Hz. Peygamber 'benim nesebim de onların içinde olduğu halde, onları nasıl hicvedersin' der. Bunun üzerine Hassân 'ben senin soyunu Kureyş soyları arasından muhakkak hamurdan kıl çeker gibi çeker sıyırım' diye cevap verir. Aynı rivayetin devamında nakledildiğine göre Urve, Hz. Âişe'nin yanında Hassân'a (ifk hâdisesindeki bazı davranışları nedeniyle) kötü sözler söylemek ister. Ancak Hz. Âişe vâlidemiz 'O'na (Hassân) kötü söz söyleme, çünkü o Hz. Peygamber'i savunurdu' diyerek buna mani olur.⁴⁸

Yine Buhârî'nin burada naklettiği bir habere göre, Ebû Hureyre bir gün arkadaşlarına menkîbeler anlatırken, Hz. Peygamber'i de anar ve onun (s.a.v.) Abdullah b. Revâha'nın şiirinin güzelliğini takdir edip "Şübhesiz kardeşiniz bâtl söz söylemez" buyurduğunu söyler ve Ebû Hureyre, "Abdullah b Revâha, Hz. Peygamber'i şu sözleriyle överdi" der ve onun aşağıdaki beyitlerini nakleder:

فينا رسول الله يتلو كتابه اذا انشق معروف من الفجر ساطع
ارنا الهدى بعد العمى فقلوبنا به موقنات ان ما قال واقع
يببت يجافي جنبه عن فراشه اذا استنقلت بالمشركين المضاجع

Tan yeri ağarıp fecri sâdik yükseldiği sırada,
Rasûlullah kitabını okuyarak aramızda bulunuyor.
O bize dalâletten sonra hidâyet nuru göstermiştir,

⁴⁴ Buhârî, "Edeb", 90; Ebû Dâvud "Edeb", 87; Tirmizî, "Edeb", 69; İbn Mâce, "Edeb", 41; Dârimî, "İsti'zân", 68; Ahmed b. Hanbel, 3/456, 5/125.

⁴⁵ Buhârî, "Edeb", 90; Müslim, "Cihâd ve's-Siyer", 112. Sofuoğlu, bu beyitlerin aslında Abdullah b. Revâha'ya ait olduğu söyler. Sofuoğlu, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, 13/6110.

⁴⁶ Buhârî, "Edeb", 90.

⁴⁷ Buhârî, "Edeb", 90.

⁴⁸ Buhârî, "Edeb", 91.

Gönüllerimiz ona tereddütsüz inanmıştır.
Onun her söylediği muhakkak vâkîdir.
Kâfirlere yatakları ağırlık verirken,
O Peygamber yanını yatağından uzaklaştırarak geceler.⁴⁹

Hassân b. Sâbit, (mescidde şiir inşadının cevâzı hususunda) Ebû Hureyre'yi şâhid tutarak "Allah aşkına söyle! Rasûlullah'ın 'Yâ Hassân! Rasûlullah'tan yana (Kureyş kâfirlerine) cevap ver! Allah'ım! Onu (Hassân'ı) Rûhu'l-kuds ile teyid et' dediğini işittin mi?" diye sordu. Ebû Hureyre ise 'evet, işittim' diye karşılık verdi."⁵⁰ Ayrıca Buhârî, burada şu nakle de yer vermektedir: Hz. Peygamber, Hassân b. Sâbit'e hitâben 'Müşrikleri hicvet, onların hicivlerine karşılık ver, Cibrîl seninle beraberdir' buyurmuştur.⁵¹

Burada son olarak Buhârî'nin eserine aldığı bir şiir iktibasına daha yer vererek konuyu tamamlamış olacağız. Buhârî eserinin "Kitâbu'l-fiten" bölümün on yedinci babı olan "Denizin dalgalanması gibi dalgalanacak olan fitne babı" altında Sufyan İbn Uyeyne'nin Halef b. Havşeb'den naklen, "*Selef, fitne inmesi sırasında İmru'u'l-Kays'ın söylediği şu beyitleri misal edinip inşâd etmeyi severlerdi*" dediğini nakletmektedir

الْحَرْبُ أَوْلُ مَا تَكُونُ فِتْنَةً.....تَسْعَى بِزَيْنَتِهَا لِكُلِّ جَهْلٍ
حتى إذا استعرتت وشبَّ ضرامها.....عادت عَجُورًا غيرَ ذاتِ خَلِيلٍ
شَمَطَاءَ جَزَّتْ رَأْسَهَا وَتَنَكَّرَتْ.....مَكْرُوهَةً لِلشِّمِّ وَالتَّقْبِيلِ

Harb evvelinde her câhil erkek için
Zînetiyle koşan genç bir kız olur.
Nihâyet ateşlendiği ve yanacak şeyleri yandığı zaman
Zevci olmayan bir koca karı olarak geri döner
Ki siyah saçları beyazla karışmış, renkleri sevilmez
Koklamak ve öpmek için sevimsiz bir hale değişmiştir.⁵²

Bilindiği gibi, Buhârî'nin *Sahîh*'deki metodu ve özellikle bab başlıkları ile ilgili olarak "فقہ البخاري في تراجمه" yani, "Buhârî'nin fıkhi, onun bab başlıklarındadır" sözü çok meşhurdur. Dolayısıyla Buhârî, bab başlıkları açarken aslında çoğu zaman o mesele ile ilgili görüşünü o bab başlığında ortaya koymuş olmaktadır. Buradan hareketle Buhârî'nin Kitâbu'l-edeb'de doksan ikinci bab olarak açmış olduğu "Bâbu mâ yukrahu en yekûne'l-ğâlibe ale'l-insâni eş-şiru hattâ yesuddehû an zikrillâhi ve'l-ilmi ve'l-kur'âni" yani "şiirin insan üzerine, onu Allah'ı anmaktan, ilimden ve Kur'an okumaktan men edecek derece gâlib olmasının mekruhluğu babı"nda⁵³, mü'min bir kimsenin hangi derecede şiirle ilgilenmesinin câiz olacağı hakkındaki fikrini açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre Buhârî'ye göre şiir İslâm'da mutlak olarak yasaklanmış bir uğraş alanı değildir. Eğer şiir kişinin bütün hayatını ve aktivitesini dolduruyor ve bu nedenle günlük ibadetlerine bile zaman ayıramıyorsa bu durumda kişinin meşgul olduğu şiirin içeriği düzgün bile olsa câiz olmamaktadır. Buhârî bab başlığında ortaya koyduğu bu fikrini desteklemek amacıyla da daha önce İmam Müslim'in "Kitâbu's-şir"de rivayet ettiğini söylediğimiz şu rivayeti

⁴⁹ Buhârî, "Edeb", 91; Ahmed b. Hanbel, 3/451.

⁵⁰ Buhârî, "Edeb", 91.

⁵¹ Buhârî, "Edeb", 91.

⁵² Buhârî, "Fiten", 17.

⁵³ Buhârî, "Edeb", 91.

nakleder: “*Bir kimsenin karın boşluğunun irin ile dolması, o kişi hakkında şiir dolmasından daha hayırlıdır.*”⁵⁴ Biz daha önce yukarıda Müslim şârihi en-Nevevî'nin bu hadis ile ilgili yorumuna yer verdiğimiz için burada bu hadis hakkında başka bir yorum eklemeye gerek olmadığını düşünüyoruz.

Buhârî'nin *es-Sahîh*'inde şiir iktibasları ile ilgili olarak burada şu hususa dikkat çekmemiz yerinde olacaktır. Bilindiği gibi Buhârî'nin genel yöntemi gereği onun eserinin nerede ise yarıya yakını tekrar eden hadislerden müteşekkildir. Dolayısıyla biz bir yerde atıf yapmış olduğumuz Buhârî'deki bu şiir iktibaslarının zaman zaman onun eserinin çeşitli yerlerinde tekrarlanmış olduğunu hatırlatmak isteriz.

Sonuç

Sınırları belli kaynaklar çerçevesinde Hz. Peygamber'in şiire karşı yaklaşımını ve tutumunu incelemeye çalıştığımız bu kısa araştırmada Hz. Peygamber'in kategorik olarak şiire olumsuz bakmadığını tespit ettik. Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in içine doğduğu toplum, yani Câhiliye Araplarının hayatında şiirin çok önemli bir yeri vardı. Câhiliye Arapları her türlü duygularını, sevinçlerini, hüznlerini ve hatta soy bilgilerini ve târihî bazı mâlumâtları şiir yoluyla ifade ediyorlardı. İşte şiire bu denli önem veren bir toplum içerisinde doğan Hz. Peygamber'in de şiirden tamamen uzak kalması veya şiire bir bütün olarak karşı olması beklenemez bir durum değildi. Kur'an'ın şiirden ve şâirlerden bahsetmesi ve Kur'an'da “Şâirler” diye bir sûrenin olması da şiirin Câhiliye toplumunda sahip olduğu önemi gösteren diğer bir olgudur.

Hz. Peygamber, şiiri bir bütün olarak tamamen reddetmemiştir. Bunun yerine içinde yaşadığı toplumun gerçeklerini göz önüne almış, şiirle olan ilişkisini buna göre düzenlemiştir. Hz. Peygamber'in bizzat kendisi de bazen kısa vezinli bir-iki beyitlik şiirler söylemiştir. Ancak çoğu zaman bu şiirler başka şâir sahabîlere ait şiirler olmuştur. Hz. Peygamber bazen de ashâbının okuduğu şiirleri dinlemiş, durumun gerektirdiği yerlerde ise ashâbından şâir olanları şiir söylemeye teşvik etmiştir. Hz. Peygamber'den şiiri destekleyen ve şiir söylemeyi özendiren rivayetler geldiği gibi ilk bakışta zâhiren şiirin aleyhine gibi görünen bir rivâyet de gelmiştir. Bazı âlimler şiir aleyhine gelen rivâyete dayanarak şiirin her türlüşüne yasak gözûyle bakmışlardır. Ancak âlimlerin büyük çoğunluğu meseleye böyle yaklaşmamış, bunun şartlı bir yasak olduğu ve dolayısıyla bir şiir hakkında karar verirken şiirin içeriğine bakmak gerektiği fikrini savunmuşlardır.

Kaynakça

- Ahatlı, Erdinç. “Şerîd b. Süveyd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 9 Mart 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/serid-b-suveyd>
- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Ali, Cevâd. *el-Mufasssal fî târihi'l-'Arab kable'l-İslâm*. Bağdat: Câmi'atu Bağdâd, 1993.
- Alnahar, Tarraf. “eş-Şi'ru fi'l-Hadîsin'n-Nebeviyyi's-Şerif Sahîhu'l-Buhârî Enmûzecen”. *GİBTU İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi SIRAT* 3/2 (Kasım, 2022), 74-99.
- 'Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed. *'Umdetu'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. nşr. Abdullah Mahmûd Muhammed 'Umar. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.

⁵⁴ Buhârî, “Edeb”, 91.

- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *Sünenü'd-Dârimî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992).
- Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as. *Sünenü Ebî Dâvud*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Göçemen, Yakup. "Hanîf Şair Ümeyye b. Ebi's-Salt'ın Şiirlerinde Başlıca Dinî Anlamlar". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies* 8/1, (Ocak/January 2022), 297-324.
- İbn Mâce, Ebû Abdurrahman Muhammed b. Yezîd. *Sünenü İbn Mâce*. nşr. Muhammed Fuad Abdulbâkâki. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- İsfahânî, Ebu'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed. *Kitâbu'l-Eğânî*. nşr. İhsân Abbâs v.d. Beyrut: Dâru Sâdır, 3. Basım, 1429/2008.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'*. nşr. Muhammed Fuad Abdulbâkâki. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Miras, Kâmil. *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. Ankara: DİB Yayınları, 1984.
- Mirzaoğlu, Murat. *Sahîh-i Müslim'de Tebvîb*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc. *Sahîhu Muslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Minhâc fi Şerhi Şahîhi Müslim b. el-Haccâc*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1987.
- Sofuoğlu, Mehmed. *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi*. İstanbul: İrfan Yayınları, 1970.
- Sofuoğlu, Mehmed. *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987.
- Tebrîzî, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Ali el-Hatîb. *Şerhu't-Tebrîzî alâ Bânet Suâdu li Ka'b. Züheyr*. nşr. Abdurrahim Yusuf el-Cemel. Kahire: Mektebetu'l-âdâb, 2003.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Türk Dili ve Edebiyatı. "Şiir Sanatı ile İlgili Temel Kavramlar ve Bilgiler". Erişim 31 Ocak 2023. <https://www.turkedebiyati.org/>
- Türk Dil Kurumu. "Sözlük". Erişim 31 Ocak 2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- Yektar, Osman Nedim. "Hadis Rivâyetleri ve Hz. Peygamber'in Şiir'e Bakışı". *Ekeve Akademi Dergisi* 20/65 (Kış 2016), 405-432.
- Yüksel, Mücahit. "Ümeyye b. Ebü's-Salt'ın Hayatı ve Tarih Konulu Bazı Şiirleri Üzerine Bir İnceleme". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 26/2 (Aralık 2022), 539-559.
- Zeydân, Corci. *Târîhu âdâbi'l-luğati'l-arabiyye*. Kahire: Müessesetu Hindâvî li't-Ta'lîm ve's-Sekâfe, 2013.